

GSMA RAPORU VE GSM SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKISI

Fatih SARAÇOĞLU ^(*)

- GİRİŞ

Güvenilir haberleşme hizmetlerinden yararlanılması, ülkelerin ekonomik gelişmelerine ve sosyal refah seviyelerinin ilerlemesine yardımcı olmaktadır. Mobil iletişimin ve özellikle cep telefonlarının iş yerlerinde verimliliğin artırılması ve piyasa koordinasyonu üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Dolayısıyla mobil iletişimin sağladığı sürekli erişilebilirlik imkânını göz ardı edilebilmek ve bundan doğabilecek zarara katlanabilmek kolay değildir. Özellikle KOBİ'ler bu imkandan yararlanmak durumundadır.

Bireylerin günün büyük kısmını TV izleyerek, elektronik postalarını okuyarak, internette dolaşarak ve telefon görüşmesi yaparak geçirdikleri dikkate alındığında mobil iletişimin önemi daha iyi kavranabilecektir.

Cep telefonları sayesinde iş yapma biçimi değişebilecek, bu ise verimlilik artışları yoluyla iktisadi büyümeye katkıda bulunabilecektir.

Bu makalede GSMA tarafından telekomünikasyonu etkileyen vergi oranlarının ve oranlardaki indirimin etkilerinin sorgulanması amacıyla yapılmış

çalışmanın¹ bulgularına değinilecek ve Türkiye açısından durum değerlendirilecektir.

II. GSMA'NIN RAPORU

Çalışmanın bu kısmında tamamen GSMA raporunun bulguları ortaya konulmaktadır.

A. RAPORUN AMACI VE KAPSAMI

GSMA (GSM Association) tarafından hazırlanan raporun amacı, telekomünikasyon sektörünü etkileyen vergi oranlarının ve oranlardaki indirimin cep telefonu cihazları ile yeni hizmetler üzerindeki etkilerinin ortaya konulmasıdır. Bir başka ifadeyle cep telefonları ve kullanımları üzerinden alınan vergilerin tüketici davranışı ve hükümet gelirleri üzerindeki etkisini araştırmaktır. Raporda daha düşük vergi oranlarının hükümetler için uzun vadede daha yüksek hasılat sağlayıp sağlamayacağı sorgulanmış ve vergi oranlarındaki düşüşlerin, gelişmişlik bakımından en alta yer alan ülkelerde ekonomik büyümeyi hızlandırdığını ortaya konulmuştur².

Çalışma kapsamında 101 ülke bulunmaktadır. Bunların 86'sı gelişmekte olan ülke ve 15'i gelişmiş AB ülkesidir. Ülke listesi, dünya nüfusunun yaklaşık %83'ünü kapsamaktadır.

Tüketici ve ithalat vergisi oranlarının azaltılmasının ya da kaldırılmasının cep telefonu penetrasyonu

^(*) Yard. Doç. Dr. Gazi Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü.

¹ Makalede GSM Association tarafından hazırlanmış olan **Global Mobile Tax Review 2006-2007** adlı raporun bulguları ortaya konulacak ve bulgularından hareketle ülkemize ilişkin değerlendirmede bulunulacaktır.

² GSM Association: **Global Mobile Tax Review 2006-2007**, s. 3.

ve kullanımı üzerindeki etkisinin nicel bazda ele alınması için son tüketiciye faturalanan fiyatta bir indirimin cep telefonu penetrasyonu ve kullanımı üzerindeki etkisi ve vergi gelirleri ve GSMH üzerinde ilerideki etkisi incelenmiştir.

Modelde 101 ülkenin tümü için bir baz vaka senaryosu oluşturulmuştur. Penetrasyon oranları, nüfus, GSMH'deki artış, cep telefonu kullanımı ve cep telefonu cihazları satışlarına dair tahminler için dış pazar projeksiyonlarının yanı sıra ekonometrik bir model kullanılmıştır. Penetrasyon, cep telefonu cihazı satışları, cep telefonu kullanımı ve hükümetlerin vergi gelirleri tahsilatındaki tüm değişiklikler, baz bir vaka senaryosuyla karşılaştırılmış ve her bir dönem için hesaplanmıştır.

Modelin çıkış noktasını, cep telefonu cihazı satın alma ve cep telefonu hizmetlerinden yararlanmayı isteme kararını bireylerin, mobil telefon malikliğinin toplam maliyetine (MTMTM) bakarak vermesi oluşturmaktadır³.

Penetrasyon ve kullanım seviyelerindeki değişim, tüketici vergilerindeki değişim sonucu ortaya çıkan hükümet gelirlerindeki doğrudan değişimin etkisi durumundadır; bununla birlikte, tüketici vergilerindeki bu azalış, en azından, yüksek penetrasyon ve kullanım sayesinde kurumlar vergisinde ve lisans ücreti gelirlerinde görülen artış nedeniyle kısmen dengelenmektedir⁴.

Raporda;

- Mobil telefon malikliğinin toplam maliyetinde (MTMTM), mobil telefon hizmetlerinin toplam maliyetinde (MHTM) ve cep telefonu cihazlarında verginin rolü;

- Telekom sektörüne özel vergiler;

- Kurumlar vergisinin ve lisans ücretlerinin rolü de dahil olmak üzere vergiyle ilgili diğer konular; analize dahil edilmiştir⁵.

B. RAPOR KAPSAMINDAKİ ÜLKELER BAZINDA SONUÇLAR

1. Mobil Telefon Malikliğinin Toplam Maliyetinin Yüzdesi Olarak Vergi

MTMTM'deki vergi oranıyla penetrasyon arasında doğrudan bir ilişki görülememiştir.

Örnek setinde yer alan 101 ülkede;

- Verginin MTMTM'nin en yüksek yüzdesini teşkil ettiği ülkeler, Türkiye, Uganda, Tanzanya, Ukrayna, Dominik Cumhuriyeti, Zambiya, Brezilya, Ekvator, İsveç ve Danimarka iken; en düşük yüzdeye sahip ülkeler Çin, Malezya ve Butan'dır.

- Kullanıcılar tarafından harcanan tutarların ortalama %17,4'ü vergi olarak alınmaktadır⁶.

MTMTM'deki ağır vergi yükünün unsurları arasında telekom sektörüne özgü vergiler ve özel vergiler bulunmaktadır.

Türkiye, MTMTM'deki vergi yüzdesi bakımından en yüksek vergi maliyetine sahip ülke olup, %44.6'lık vergi yükü, ikinci sıradaki ülkenin bile 1,5 katıdır. Türkiye'de sektörde KDV oranı diğer ülkelere yakın olsa da, sektöre ait vergiler uç noktalardadır⁷.

2. Vergiler Ve Mobil İletişim Hizmetlerinin Maliyeti

Türkiye MHTM'de de en yüksek vergi yüzdesine sahiptir. Uganda, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Zambiya ve Ukrayna, genel hizmet vergilerinin %25'in üzerine çıktığı diğer pazarlardır. Bu aralığın en dibinde ise, Angola, Malezya, Suriye ve Çin yer almaktadır⁸.

3. Telekom Sektörüne Özgü Vergiler

Çoğu ülkede, mobil telefon sektörüne özgü vergi alınmamaktadır. Sektöre özgü vergiler, gelişmekte olan ülkelere nitelikleri gereği genellikle azalan oranlı vergilerdir (orantılı olarak, daha fakir tüketiciler

³ GSM Association: a.g.e., s. 22.

⁴ GSM Association: a.g.e., s. 23.

⁵ GSM Association: a.g.e., s. 6.

⁶ GSM Association: a.g.e., s. 10.

⁷ GSM Association: a.g.e., s. 12.

⁸ GSM Association: a.g.e., s. 15.

için daha yüksek maliyet demektir) ve toplumun daha yoksul kesimlerinin cep telefonlarına sahip olup kullanmalarına engel oluşturmaktadır⁹.

4. Kurumsal Vergiler Ve Lisans Ücretleri

Rapor, tüketici vergilerinin etkilerinin incelenmesine yönelik olmakla birlikte, hükümetler kurumlar vergisinden de telekom sektörüyle ilgili gelir elde etmektedir. Çünkü, tüm ülkeler, telekomünikasyon sektörünün elde ettiği karlardan kurumlar vergisi almaktadır¹⁰.

Tüketici vergilerinin oranlarında yapılan indirimin ardından hükümetin elde ettiği toplam gelirler üzerinde lisans ücretlerinin denkleştirici etkisi olabilir. Örneğin artan penetrasyon / kullanım sonucunda, lisansın işletiminden elde edilen gelirlerde artış görülebilir¹¹.

C. MOBİL İLETİŞİM VE GSMH

Telekomünikasyon alanındaki penetrasyonun özellikle büyüme üzerinde anlamlı bir pozitif etkisi olduğu bulunmuştur. Nitekim, raporda da belirtildiği üzere; Waverman – Meschi – Fuss tarafından 2005 yılında yapılan “Telekom Sektörünün Gelişen Ülkelerde Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi” başlıklı çalışmada, penetrasyondaki %10'luk bir artışın, GSMH'da %0,6'lık bir artış getirdiği bulgusuna erişilmiştir.

Bu konuyu incelemek için; 57 tane gelişmekte olan ülke ve AB 15 ülkeleriyle Orta ve Doğu Avrupa'da yerleşik olup da kişi başına daha yüksek GSMH elde eden ülkelerin de dahil olduğu daha dolu bir set ele alınmıştır. Sonuçta her iki grupta da, cep telefonu penetrasyonu ile ortalama kişi başına GSMH artışı arasında istatistiksel açıdan **POZİTİF** bir ilişki olduğu görülmüştür¹².

Gelişmekte olan ülkelerde cep telefonu penetrasyonundaki %10'luk bir artış, GSMH'de %1,2'lik bir

artış sağlamaktadır. AB 15 ülkeleriyle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ise, cep telefonu penetrasyonundaki %10'luk bir artış, GSMH'da %0,6'lık bir artışa neden olmaktadır. Bu raporda ele alınmasa da, cep telefonu sektörünün bir başka olumlu etkisi de, ekonomide yarattığı EK KATMA DEĞERdir¹³.

D. VERGİ DEĞİŞİKLİKLERİNİN SEKTÖR VE HÜKÜMET GELİRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Raporda özellikle;

- Telekomünikasyon sektörüne özgü vergilerde indirime gidilmesinin ve
- Normal şartlar altında telekomünikasyon hizmetlerine ekonominin diğer sektörlerindeki mallarından alınan oranlarda uygulanan genel KDV / Hükümet Satış Vergisi ve gümrük / ilgili vergilerin azaltılmasının etkisi ele alınmaktadır¹⁴.

Tüm vergi indirimleri, ülkelerdeki etkilerin etkin bir şekilde karşılaştırılabilmesini sağlamak için bir önceki yılın vergi oranı veya seviyesinden yapılan %10'luk nispi (oransal) bir indirime dayanmaktadır. Raporda penetrasyon oranları, kullanım, cep telefonu cihazı satışları ve Hükümetin vergi gelirleri üzerindeki etkisi tahmin edilmeye çalışılmış ve sonuçlar, 2006-10 arasındaki baz tahmin rakamlarıyla karşılaştırılmıştır¹⁵.

1. Sektördeki Tüm Vergilerin Kaldırılması

a. Vergilerdeki Değişikliklerin Penetrasyon, Cep Telefonu Makinesi Satışları Ve Kullanım Üzerindeki Etkisi

Vergi değişikliğinin etkisi, sektöre özgü vergilerin büyüklüğüne ve değişikliğin MTMTM'deki etkisine bağlıdır. En yüksek etki Türkiye'de görülmektedir; bu durum hükümetin cep telefonundan alınan vergilere ne derece bağımlı olduğunu göstermektedir.

Modelde sektöre özgü tüm vergilerin kaldırılmasının beş yıllık bir dönemde cep telefonu cihazlarının

⁹ GSM Association: a.g.e., s. 17.

¹⁰ GSM Association: a.g.e., s. 19.

¹¹ GSM Association: a.g.e., s. 20.

¹² GSM Association: a.g.e., s. 27.

¹³ GSM Association: a.g.e., s. 28.

¹⁴ GSM Association: a.g.e., s. 31.

¹⁵ GSM Association: a.g.e., s. 31.

satışı üzerinde anlamlı bir etkiye neden olacağı ve bunun sonucunda da penetrasyon üzerindeki etkinin yüzdesini ikiye katlayacağı öngörülmektedir¹⁶.

b. Vergi Değişikliklerinin Hükümet Gelirleri Üzerindeki Etkisi

En önemli sonuç, 16 ülkenin 14'ünde görüldüğü üzere, mobil iletişim sektörüne özgü vergilerin bir önceki yılki seviyesinin %90'ına çekilmesi halinde, vergi geliri kaybının %0.6'nın altında kalacağı, kimi durumlarda çok daha düşük olacaktır.

Bunun nedeni, daha yüksek penetrasyon / kullanım oranları ve ek kurumlar vergisi ile dolaylı pozitif etkiyle daha yüksek penetrasyondan dolayı ekonominin diğer sektörlerinde sağlanan büyümedir^{17,18}.

2. Satış Vergilerinde (KDV'de) İndirim

Cep telefonu hizmetlerinden ve cihazlarından alınan KDV'nin indiriminin etkisini araştırmak için oran bir önceki yıla ait değerinden %10 düşülerek %90'a çekilmiştir.

KDV'nin indirilmesi halinde, penetrasyon üzerindeki etkisinin anlamlı olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar, cep telefonu hizmetlerinin kullanılması ile cihaz satışlarından alınan KDV'nin azaltılması halinde, Hükümet gelirlerinde sadece sınırlı bir azalış meydana geleceğini göstermektedir¹⁹.

3. Genel Gümrük Vergilerinde İndirim

Gümrük vergilerinin ve ilgili vergilerin, önceki yıl değerlerinin %90'ına indirildiği bir durumda etki az olmaktadır. Çünkü cihaz maliyetleri, ortalama olarak MTMTM'nin sadece %8,6'sını teşkil etmektedir. Sonuç olarak gümrük vergilerinin %1 azaltılmasının, Hükümetin gelirleri üzerindeki negatif etkisi çok küçük olacaktır²⁰.

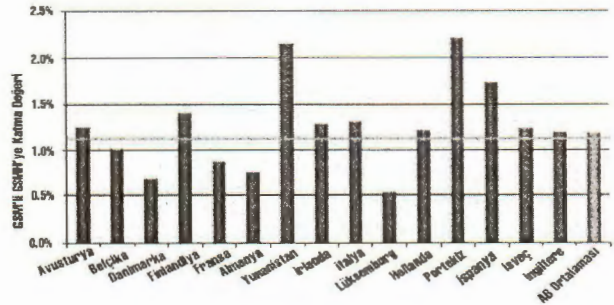
III. TÜRKİYE'DE GSM SEKTÖRÜNÜN EKONOMİYE KATKISI

Bugün mobil iletişimin sağladığı sürekli erişile-

bilme imkânını göz ardı edebilecek ve dolayısıyla uğrayacağı zarara katlanabilecek bir girişimci bulmak hemen hemen mümkün değildir ve özellikle KOBİ'ler bu imkandan yararlanmak durumundadırlar. Zira bireyler günün büyük kısmını telekomünikasyon araçlarıyla ilgilenecek geçirmektedir.

Ekonominin verimliliği ve üretkenliği açısından bilgi akışı büyük önem taşımaktadır. Nitekim telekomünikasyon sektörü de bu bilgi akışını sağlayarak ekonomiye katkı sağlamaktadır. Mobil hizmetler de bunun bir parçasıdır. Avrupa Birliği ülkelerinde verimlilik artışının %42'sinin bilgi teknolojileri ve GSM hizmetlerinin yaygınlaşması sonucunda gerçekleştiği bilinmektedir. Özellikle **İspanya, Portekiz** ve **Yunanistan** gibi ekonomik açıdan Ülkemize benzer Avrupa Birliği ülkelerinde ise GSM sektörünün gayrisafi milli hasıla üzerindeki katma değerinin ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir.

GRAFİK 4. AB Ülkelerinde Mobil Hizmetlerin GSMH'ye Katma Değer

KAYNAK: ITU ve Ovum Research'den aktaran Metin TAŞ: "Mobil İletişim Ve Vergi Yükünün Analizi", **Yaklaşım Dergisi**, S. 177, Eylül 2007.

Mobil hizmetlerin Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin gayrisafi milli hasıllarına yapmış olduğu büyüme etkisi incelendiğinde; Avrupa Birliği ortalamasının %1'in üzerinde olduğu, en düşük Lüksemburg'ta bile %0,5 olduğu görülmektedir. Yunanistan ve Portekiz'de ise bu oran %2'den yüksektir.

¹⁶ GSM Association: a.g.e., s. 33.

¹⁷ Sektöre özgü vergilerin aşırı boyutlara ulaştığı ülkemizde ve penetrasyonda doğrudan vergi gelirlerinin kaybını dengeleyecek artışın sınırlı kaldığı Yunanistan'da mobil iletişim sektörüne özgü vergilerin azaltılmasının olumsuz etkisinin daha yüksek olacağı öngörülmektedir.

¹⁸ GSM Association: a.g.e., s. 33.

¹⁹ GSM Association: a.g.e., s. 34, 38.

²⁰ GSM Association: a.g.e., s. 40-41.

GSM abone sayısı Avrupa Birliği'nde %90 civarında olmakla birlikte, yıllık ortalama %5-10 arasında artmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere GSM abone sayısındaki %10'luk artış ise özellikle gelişmekte olan ülkelerde gayrisafi milli hasılanın ortalama %1,2 oranında artmasını sağlamaktadır. Ülkemiz açısından bakıldığında bu durum gayrisafi milli hasılanın 4,8 milyar dolar artması anlamına gelmektedir ve bu da vergi gelirlerinin yaklaşık 1 milyar dolar artması demektir²¹.

Ekonomideki büyümeye kurumların iş yapma şekillerinin değişimini ve verimlilik artırıcı hususları da eklediğimizde, uluslararası alanda rekabet gücüne katkı sağlayacağını da belirtebiliriz²². Ayrıca mobil hizmetlerin yaygınlaşmasının en önemli sonuçlarından biri de ekonomiye etkisidir ve artan gayrisafi milli hasıla aynı zamanda ek vergi geliri demektir²³.

Tüm bunları sağlamak abone başına kullanımı artırmakla mümkün olabilecektir. Türkiye OECD ülkeleri arasında 12. büyük ekonomiye sahip olmasına rağmen, 2007 yılı vergilerinde abone başı ortalama kullanım miktarı açısından son sırada yer almaktadır²⁴. Bu açıdan OECD ortalaması 37 dolar iken Türkiye'de bu rakam 12 dolardır.

IV. VERİMLİLİK ARTIŞI VE EKONOMİK BÜYÜME

Mobil iletişim ve özelinde cep telefonlarının iş yerlerinde verimliliğin artırılması ve piyasa koordinasyonu üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Özellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) verimliliği açısından büyük önem taşımaktadır²⁵.

Cep telefonları sayesinde iş yapma biçimi değişebilecek, bu ise verimlilik artışları yoluyla iktisadi

büyümeye katkıda bulunabilecektir. Nitekim 9. Kalkınma Planı Sanayi Politikası Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda da internet üzerindeki vergilerin sıfırlanması istenmektedir²⁶.

Cep telefonlarının ekonomiye katkısını görebilmek bakımından Batı Hindistan'da sahilde bir eyalet olan Kerala balık pazarı incelenebilir²⁷.

Kerala'da cep telefonu sayesinde piyasa daha etkin işliyor ve işletmelerin verimliliği artıyor. Balıkçıların karı %8 artarken, tüketici fiyatları %4 düşüyor.

Türkiye'de de iktisadi büyüme özel sektöre dayalı olup, verimlilik artışıyla ekonomi büyümektedir ve verimlilik artışının sürmesiyle büyüme devam edecektir. Dolayısıyla gerek cep telefonu üzerinden gerekse internet üzerinden alınan vergilerin indirilmesi ve bunun aynen kullanıcılara yansıtılması kalkınma açısından yararlı olacaktır.

V. SONUÇ

Gerek GSMA raporunda gerekse yaşanmış örneklerde GSM sektörünün ekonomik büyüme açısından önemi açıkça görülmektedir. Ülkemizde de GSM sektörünün bu katkısı sağlaması beklenmektedir.

Ancak sektöre yönelik çok sayıda vergi ve benzeri nitelik taşıyan uygulamalar sonucunda ağır bir yük ortaya çıkmaktadır. Bu yük ise sektörün gelişmesine engel oluşturmaktadır. Bu şartlar altında yapılması gereken özellikle kullanıcıların katlanmak durumunda olduğu özel iletişim vergisi ve katma değer vergisi gibi dolaylı vergilerin indirilmesi ve bu indirimin kullanıcılara yansıtılmasıdır.

Zira vergi indirimine gidilse bile, bu indirim kullanıcılara yansıtılmazsa beklenen sonuçlara ulaşamayacaktır.

²¹ Metin TAŞ: "Mobil İletişim Ve Vergi Yükünün Analizi", *Yaklaşım Dergisi*, S. 177, Eylül 2007, s. 22.

²² TAŞ: a.g.m., s. 22.

²³ Hakan UZELTÜRK: "İletişim Vergilerinde Vergi İletişimsizliği", *Yaklaşım Dergisi*, S. 178, Ekim 2007, s. 35.

²⁴ UZELTÜRK: a.g.m., s. 35.

²⁵ Güven SAK: "Maliye Bakanlığı, Cep Telefonu, KOBİ'ler Ve Kerala Balık Pazarı", *Referans Gazetesi*, 8 Eylül 2007.

²⁶ SAK: a.g.m., 8 Eylül 2007.

²⁷ Cep telefonunun ekonomiye katkısını göstermek bakımından güzel bir örnek olan Kerala balık pazarının hikayesi Güven SAK'ın yukarıda adı geçen makalesinden alınmıştır.

KAYNAKÇA

- GSM Association: **Global Mobile Tax Review 2006-2007**, s. 3.

- SAK, Güven: "Maliye Bakanlığı, Cep Telefonu, KOBİ'ler Ve Kerala Balık Pazarı", **Referans Gazetesi**, 8 Eylül 2007.

- TAŞ, Metin: "Mobil İletişim Ve Vergi Yükünün Analizi", **Yaklaşım Dergisi**, S. 177, Eylül 2007.

- UZELTÜRK, Hakan: "İletişim Vergilerinde Vergi İletişimsizliği", **Yaklaşım Dergisi**, S. 178, Ekim 2007.